

**LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
DITLHATLHOBO TSA MAKGAOLAKGANG**

**SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGARE
(Pampiri ya ntlha)**

NAKO: diura tse 2

MADUO: 75

DITAELO:

- Pampiri e e na le dikarolo di le tharo, e leng, A, B le C.
 - Araba dipotso tsothe.
 - Dirisa dinomoro tse di maleba fa o araba dipotso.
 - A mokwalo wa gago o bonale.
-
-

KAROLO YA A

TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko, mme morago o arabe dipotso.

Mmapitso a lemoga ka pele gore Galeyo o fetotse mebala, mme o setse a ineetse mo mekgweng e e bosula ya gompieno. A leka go bua le ene, mme ga se ka ga thusa sepe. Galeyo a simolola go tsamaya bosigo. A tsena meletlo ya bosigo: a ithuta moretelediane a retelele le balekane ba gagwe. A ratana le basimane ba le bantsi. A nwa bojalwa, a fetoga letagwa. Mekgwa e ya befela Mmapitso, mme a itsise mogolwe Segakweng gore Galeyo o senyegile e bile o setse a fetogile setsaga sa bojalwa. Segakweng a utlwa botlhoko thata gore a bo a rothise keledi. Fa barwae ba utlwa mafoko a ba thwantsha setshego. Leapetswe a re: "Ga re bolo go go bolelela gore o senya dikgomo tsa rraarona ka Lekgalagadi le o sa itseng kwa gaabo lona. Se tomole o se utlwe. Jaanong ke setsaga sa bojalwa motsana"

Galeyo a batla tiro mo toropong a dira. Bojalwa bone bo ne bo setse bo nweletse mo ditshikeng tsa gagwe. Ka ga moo o ne a bo nwa mogo utlwisang botlhoko. A palelwa ke go nna a sa nwa bojalwa. Bokoja jo jwa topegela thata mo go ene. Makau a gagwe a simolola go mo tlhoboga gonne o ne a fetogile sekatana sa bojalwa fda. Letlhoo le Nkileng ba tlhabega Molefe, yo o neng a ratana le Galeyo ka mothodi o o botšarara gore a bo a mo tlogele. Tiragalo e, ya tlhaba Galeyo mo pelong ka lerumo le le bogale la kutlobotlhoko gonne o ne a lemoga gore ditsala tsa gagwe di fetogile manaba a gagwe.

La bofelu Galeyo a tshela a le esi. Ditsala tsa gagwe tsa phatlalala tsa mo kekologa gonne o ne a ba nkgela ka mekgwa le maitseo. A sala le tsala ya gagwe e kgolo e bong phafana ya bojalwa.

Fa a ntse a le mo bodutung jo bo kalo, ga tla lekau lengwe mo Tlhabane. Lekau le, le ne le bidiwa Sello. Fa Sello a bona Galeyo, a mo rata ka lerato le le tukang. Sello a kopa lerato mo go Galeyo, ba ratana. Fa boLetlhoo ba lemoga selo se, ba leka thata go tlotlotse Sello gore a se ke a ratana le Galeyo gonne e le letagwa le le se nang tiro. Letlhoo a re, "Mogolole Sello kana Galeyo ke letagwa la bofelu. Ga ke itse gore o tlele go dira eng ka ene. O tsoga a palelwa ke go tshola lelapa la gago. Fa o nkutlwa tlogela selo se. Basetsana ba bantsi mo motseng ono"

Sello a gana go utlwelela mafoko a boLetlhoo mme ena a tswela a ratana le Galeyo ka lerato le le molelo. Morago ga dingwaga tse PEDI Galeyo a tshola ngwana wa mosimane. Ngwana yo o ne a tshwana le rraagwe Sello thata, ka ga moo rraagwe o ne a mo rata ka pelo yotlhe ya gagwe. O ne a leka thata go tlhokomela ngwana yo le mmaagwe sentle. Le fa go ntse jalo Galeyo ene o ne a itsalantse le phafana. Fa Sello a lemoga seb se, a leka go mo gakolola. Ka gonne bo nebo medile metswe mogo ene a palelwa ke go tlhala tsala ya gagwe e kgolo, phafana.

Mpolelele dilo: B.D Magoleng

- 1.1 Mebala ya ga Galeyo e fetotswe ke eng? (2)
- 1.2 Ka boripana, tlhalosa gore go diragala eng mo meletlong ya bosigo? (2)
- 1.3 Fa motho a rothisa keledi, ke fa go diragetse eng? (2)
- 1.4 Goreng Leapetswe a ne a thwantshaka setshego fa a ne a bolelelwa ka ga maitsholo a mmaagwe? (2)
- 1.5 O tlhaloganyang fa go twe: setsaga sa bojwala. (2)
- 1.6 Feleletsale polelo e, lefufa le apeetswe le lentswe, mme..... (2)
- 1.7 Fa o rata motho ka lorato lo lo tukang, ke fa o mo rata jang? (1)
- 1.8 Molefe o tsalana jang le Galeyo? (1)
- 1.9 Ke tiragalo efe e e tlhakileng Galeyo mo pelong ka lerumo le le bogale la kutlobotlhoko. (2)
- 1.10 Naya leina la sekapuo se: Go tlhaba ka lerumo le le bogale la kutlobotlhoko. (2)
- 1.11 Naya leina la tsala ya ga Galeyo eo e neng ya mo ema nokeng fa ditsala dingwe tsa gagwe di mo tlhanogetse. (1)
- 1.12 Ka Setswana ga twe, Lemphorwana la bojalwa ga le fofele kwa godimo. Re neye maitemogelo a gago mo botshelong a tsamaelanang le puo e. (2)

- 1.13 Motho yo o noleng bojalwa mo go feteletseng, re mmita eng? (1)
- 1.14 O tlhaloganyang ka polelo e: sekatana sa bojalwa. (1)
- 1.15 Naya makaelagongwe a mafoko a a latelang.
- 1.15.1 Manaba. (1)
- 1.15.2 Balekane. (1)

MADUO A KAROLO YA A: [25]

KAROLO YA B

TSHOSOBANYO

POTSO 2

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko, mme morago o e sosobanye ka mela e le lesome. Netefatsa gore bokao ga bo fetoge.

Ke lemogile thari gore ke mafelo a kgwedi le beke. Ka mokgwa o e neng e tletse ka ona, fa motho a ne a ka kgona go tsena ka mojako o ne a ka goga kwa a yang teng a sa gata gope e le gore o mo moweng. Ijo! O foo ke fano! Mosimane a tsenya menwana jaaka a tlaetse mme ya tlhaga e talafetse. Ka tsaya metsotso nna mosimane wa selegae. A le tomela mo go yo mongwe ka bona dipata di tlhanoga menwana ya gagwe e tshotse tse di fufuleditseng monna kgwedi yotlhe. Ka pelo ka re monna yo o ya go tlhalwa ke mogatse ka gone kgwedi e boleele jwa ngwaga fa o na le lelapa. E rile a tsena mo go wa boraro ka ipolelela gore ga go na go rutega go go fetang go. Ka bona a setse a le mo go wa botlhano, tema e ntse e kekelela go ntse go direga jaaka a batla. Ka ipolelela gore ke tliile khumong ya metsotswana. Le fa nka re ke leka letlhogonolo mo dipitseng, thuto ya ntlha ya botlhokwa yona ke e bone. Ya nna gona fa ke fetsa ka gore ke tletse go humamono e seng go diila. Ka nna ka mo tlhoma matlho a le mo tirong ya gagwe mme sengwe sa nthaya sa re fela jaaka ba ntlogetse ke ketekwa ke batho le nna ke tshwanetse ka dira jalo.

Ke tshwanetse ka itlhaba ngololo gone felo fa e le majako. Batho re phela ka go jana ka meno. Re itumela fa yo mongwe a wa gore re tle re tlaganye setopo sa gagwe re gabalele mmupudu o o buduleng. Makgela ga a batlwe ke ope, a nwa mmošana. Ke ne ka tlhotlhora menwana e le gore ke setse ke ikutlwa gore nka mo sala morago ka dira mo go ena. Kana e ne e tla nna tshwene e utswa mmopo mo tshimong. E roba diako di le dintsi mme e tswa e tshotse di le pedi fela. Ya re ke sa ntse ke akanya go tsena mo tirong e ke tla bonang maitemogelo morago ga metsotswana, a latlwa ke badimo. A loka seatla mo go ya yo o tshwanang nae. Ijo! Letswalo la ntho kube! Gone ke ne ke re thuto e tsene mo tlhogong ya yo o tshwanang ka bonako, ga ke ithaya.

Marothodi – L.Z. Sikwane

MADUO A KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C

TIRISO YA PUO

POTSO 3

Buisa temana e e latelang, mme o arabe dipotso tse di ka fa tlase ga yona.

Ntekwane o botsa motho a sa bolo go boela bonyaneng jwa gagwe a sa tswa go fitlha mo Gauteng, mpho ya go bonela dilo pele e sa ntse e itshekile. Mo malatsing a maloba, Gauteng e sentse e le Gauteng, mosadimogolo yo e ne e le mongwe wa batho ba neng ba tshajwa jaaka logadima: e re a go supile ka monwana gangwe, o lale o tshaba o welawela le naga. Mme le fa go ntse jalo, ba mmokoanela jaaka dintsi, kgofa nngwe le nngwe e feta ka ntlo ya gagwe e ise e tswe letsholo: tse di tsamayang ka dikgoka, di sa nwe metsi.

Ka phokojwego tshela yo o dithetsenyana, Malebela ya bo e le mao b lo ntlha pedi: a tseye madi mo kgofeng nngwe ka go e raya a re e tsomele bothabatsatsi: di tsoge di mo duela botoka gore a bone sentle: go fete malatsi a se kae a sa thulanye: e re fa e kete di a a lebala, a di kopanye gape. Mme le fa go ntse jalo, dikgofa di ralala molelo go mo ogola mo kgabong.....

Ga nna jaaka Malebela a na a boletse. Motha Mma- Mosidi o neng a jetse nala gae, a bona basimane ba Matile ba tile go tsaya lofetlho mo Maikutlwane ka bonolo jo bo kgatlisang, mme ba gogwa ke mosimane yo moleele, yo o matsatsarapa. A lala a mo gopotse bosigo jotlhe, a eletsa e kete e kabo e le morwae wa mantsibola ntha: go se sepe se o se buang, se sa ame mosimane wa Matile.

Omphile Umphi Modise: D.P.S. Monyaise

- 3.1 Nopola dipolelwana tse pedi tsa tshwantshanyo go tswa mo temaneng. (2)
- 3.2 Bopa maitiri ka mafoko a a latelang, mme morago o a dirise mo dipolelong tse di tlhabosang.
- 3.2.1 supile. (2)
- 3.2.2 romela (2)
- 3.3 Naya tlhaloso ya seane se: phokojwe go tshela yo o dithetsenyana. (2)
- 3.4 Dirisa mainatswako a a latelang mo dipolelong tse o di itlhametseng.
- 3.4.1 Mosadimogolo (2)
- 3.4.2 Bothabatsatsi (2)
- 3.5 Dirisa lefoko fitlha mo dipolelong tse PEDI tse di farologaneng ka bokao le jo bo mo temeng. (2)
- 3.6 Bopa leetsi ka lefoko le logadima. (1)

- 3.7 Ka kutu ya lediri tshaba bopa madirimatswa, mme morago o a dirise mo dipolelong
- 3.7.1 tirela (2)
- 3.7.2 tirega (2)
- 3.8 Naya lelatodi la lefoko le mosadimogolo, mme morago o le dirise mo polelong e e tlabosang. (2)
- 3.9 Fetolela polelo e mo modiriso tlwaelong: Dikgofa di ralala molelo go mo ogola mo kgabong. (2)
- 3.10 Tlhalosa leele le: Go nna 'mao lo lo ntlhapedi (2)
- 3.11 Dirisa leina Gauta jaaka
- Letlhalosi la felo (1)
- Lerui (1)
- 3.12 Ka go gokelela sethlongwana –ana mo leineng motho, bopa polelo e e bontshang/kayang lorato. (2)
- 3.13 Dirisa letlhophi la leakaretsi boemong jwa leina le:
- Dikgofa di ralala molelo go mo ogola mo kgabong (1)
- (30)**

POTSO 4

- 4.1 Siamisa dipolelo tse di fa tlase ka go dirisa puo, mopeleto le matshwao a puiso.
- 4.1.1 (a) Ke utlwile sethunya se re pote! (1)
- (b) Ngwana o ne a wela fa fatshe a re bilo! (1)
- (c) Malomi o boni moshimane maobane a dira kwa tsimong. (8)
- (d) Fa morutangwana a le kgalema le thole. (8)
- (10)**

MADUO A KAROLO YA C: [40]

PALOGOTLHE: 75